

можливо забезпечити собі фінансування медичної допомоги, є безумовними перевагами в організації забезпечення охорони здоров'я в США [8]. Отже, досвід США свідчить, що запроваджувати приватне страхування в медичній сфері як основне джерело фінансування недоцільно, оскільки можливі серйозні фінансові диспропорції в охороні здоров'я.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, треба сказати, що зарубіжний досвід країн із розвинутими системами охорони здоров'я доводить той факт, що медична галузь може ефективно та якісно функціонувати лише за умови існування медичного страхування. Накопичений десятиліттями світовий досвід у цій сфері свідчить про високу ефективність різних моделей і систем обов'язкового медичного страхування. Саме тому кожна країна повинна створити власну модель медичного страхування з урахуванням національної специфіки, тенденцій і особливостей свого соціально-економічного розвитку, що сприятиме зростанню сильною та здоровою нації, як наслідок, побудові сильною й ефективною економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ситенко О.Р. Формування державної політики з охорони здоров'я в Україні / О.Р. Ситенко, Т.М. Смірнова [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VSG_2014_2_5.pdf.

2. Горохов С.В. Порівняльний аналіз систем медичного страхування зарубіжних країн / С.В. Горохов, С.Д. Старинчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.apfs.in.ua/v9_2015/8.pdf.

3. Матвієнко Ю. Система охорони здоров'я в Японії / Ю. Матвієнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://msvitu.com/archive/2013/november/article-10.php?print=1>.

4. Ettelt S. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта / S. Ettelt, E. Nolte, S. Thomson, N. Mays and International Healthcare Comparisons Network. – М. : Реал Тайм, 2009. – 64 с.

5. Statistisches Bundesamt. Federal Health Monitoring System. Wiesbaden, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gbe-bund.de>.

6. Сасковец А.А. Государственное медицинское страхование в Германии: становление, проблемы, стратегические решения / А.А. Сасковец. – М. : МАКС Пресс, 2005. – 28 с.

7. Зеленевиц В.О. Зарубіжний досвід фінансування охорони здоров'я / В.О. Зеленевиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/zelenevich-vo-ktn-kuzmin-ai-zarubizhnyi-dosvid-finansuvannya-ohoroni-zdorovya/>.

8. Стеценко В.Ю. Організаційно-правове забезпечення медичного страхування у США / В.Ю. Стеценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pp_2013_4_6.pdf.

УДК 342.922

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Карелін В.В., к. ю. н.,

доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології,
лейтенант внутрішньої служби
Академія Державної пенітенціарної служби

Розглядається необхідність дослідження адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань як передумови реформування пенітенціарної системи України. Визначено основні нормативно-правові акти, які встановлюють і визначають термін «режим». Проаналізовано погляди вчених на поняття «режим», «правовий режим» та «адміністративно-правовий режим».

Ключові слова: режим, правовий режим, адміністративно-правовий режим, державна пенітенціарна служба, пенітенціарна система України.

Рассматривается необходимость исследования административно-правовых режимов в сфере организации исполнения уголовных наказаний как предпосылки реформирования пенитенциарной системы Украины. Определены основные нормативно-правовые акты, которые устанавливают и определяют термин «режим». Проанализированы взгляды ученых на понятия «режим», «правовой режим» и «административно-правовой режим».

Ключевые слова: режим, правовой режим, административно-правовой режим, государственная пенитенциарная служба, пенитенциарная система Украины.

Karelin V.V. RESEARCH ISSUES AND CONCEPTS OF ADMINISTRATIVE LEGAL REGIME IN THE SPHERE IN THE FIELD ORGANIZATION OF PUNISHMENT

Need for administrative and legal regime research in the field organization of punishment as a pre-condition in reforming the penitentiary system of Ukraine is considered. The basic normative and legal acts that define the term regime are outlined. The scientists' views on the concept of regime, the legal regime, administrative and legal regime are analyzed.

Key words: regime, legal regime, administrative and legal regime, state penitentiary service, penitentiary system of Ukraine.

Постановка проблеми. В історії розвитку людства управлінські відносини у сфері організації виконання покарань завжди займали особливе місце в суспільних відносинах, що пов'язано з особливостями системи виконання кримінальних покарань. Сучасний етап становлення України характеризується проведенням радикальних реформ у всіх галузях життя держави та суспільства. Зміни, що відбуваються в економічному, політичному та суспільному житті країни, неминуче приводять до необхідності вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, зокрема тих, що виникають у сфері організації виконання покарань.

Актуальність теми дослідження. Доктринальне розроблення проблематики адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань є однією з малодосліджених проблем як у загальній теорії права, науці кримінально-виконавчого права, так і в науці адміністративного права. Розуміння складності цієї дефініції, а також недосконалість законодавства та правозастосовної практики, необхідність приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів, формування позитивної правової свідомості та правомірної поведінки як персоналу, так і засуджених вказують на своєчасність дослідження питань застосування адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань.

Ступінь розробленості проблеми. Слід зазначити, що проблеми адміністративно-правових режимів досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні автори, а саме В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, В.В. Белевцева, Ю.П. Битяк, О.Г. Братель, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.М. Комарницький, А.Т. Комзюк, С.О. Кузнченко, С.К. Могил, Т.П. Мінка, В.Я. Настюк, С.В. Петков, В.М. Плішкін, М.М. Тищенко та інші. Велику допомогу в дослідженні вказаного інституту надало вивчення праць закордонних і радянських вчених С.С. Алексєєва, Ф. Арця, Д.М. Бахраха, Д.М. Власова, В.М. Григор'єва, Ж. Гримо, А.В. Грязнова, В.В. Гуціна, О.Л. Дубовика, Р. Драго, А.Е. Жалінського, О.П. Коренева, Ю.М. Козлова, А.М. Ларіна, С.В. Лебедь, В.В. Лозбінева, І.Л. Петрухіна, Б.Н. Порфир'єва, С.В. Пчелінцева, В.Б. Рушайло, С.Д. Хазанова та інші.

Мета статті. Ця публікація направлена на вирішення завдань щодо дослідження проблематики адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань як передумови реформування пенітенціарної системи України.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі українська держава є членом багатьох міжнародних організацій, а саме Ради Європи, Організації Об'єднаних Націй та інших. Країна взяла курс на вдосконалення чинного національного законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. Наша держава чітко виконує взяті на себе зобов'язання, у тому числі й ті, що мають безпосередній стосунок до прав і свобод людини та громадянина, створюючи таким чином необхідну систему права демократичного суспільства.

На нашу думку, у процесі дослідження поняття «адміністративно-правий режим» у сфері виконання кримінальних покарань доцільно розкрити такі першочергові поняття, як «режим», «правовий режим» та «адміністративно-правовий режим».

Дефініція «режим» у контексті предмета цього дослідження є першоосновою зазначених понять, що передає сутність і значення всіх режимів. А тому насамперед слід визначити, що означає вищезазначена дефініція.

Термін «режим» походить від французького *regime* та латинського *regimen* і має такі значення: 1) державний лад, спосіб правління; 2) точно встановлений розпорядок життя, праці, відпочинку; 3) система заходів, правил, запроваджуваних для досягнення певної мети; 4) певні умови, необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь [1, с. 576].

Поняття «правовий режим» законодавчо не закріплено, тому сьогодні має місце термінологічне розмаїття щодо його тлумачення науковцями. У загальнотеоретичній літературі переважає точка зору, відповідно до якої галузям права притаманні специфічні правові режими регулювання («правові режими» чи «режими правового регулювання»). Здебільшого правознавці посилаються на роботи С.С. Алексєєва, зусиллями якого були розроблені поняття, структура та види правових режимів регулювання.

Запропонована С.С. Алексєєвим ідея «галузевих» режимів зводиться до такого:

1) правовий режим «у самому загальному вигляді можна визначити як порядок регулювання, який виражений у комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємопов'язаних між собою дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань і створюють особливий напрям регулювання»;

2) у межах кожного правового режиму завжди беруть участь всі способи правового регулювання, але в кожному режимі один зі способів відіграє роль домінанти, яка визначає весь його вигляд і саме створює специфічну спрямованість, настрої у регулюванні;

3) правовий режим можна розглядати як свого роду «укрупнений блок» у загальному арсеналі правового інструментарію, що поєднує в єдину конструкцію визначений комплекс правових засобів;

4) правовий режим виражає нерозривний зв'язок правової форми та змісту відносин, які регулюються;

5) правовий режим «виражає ступінь жорсткості правового регулювання, наявність відомих обмежень або пільг, допустимий рівень активності суб'єктів, межі їхньої правової самостійності»;

6) правові режими різнопланові, серед них можна виділити первинні та вторинні: первинні – такі комплекси правових засобів, які виражають загальні та вихідні співвідношення способів правового регулювання у визначеній сфері соціального життя; вторинні являють собою відомі модифікації первинних режимів, що вносять або особливі пільги та переваги, або особливі обмеження [2, с. 185–205; 3, с. 372–375; 4, с. 333–337].

Т.П. Мінка формулює таке визначення правового режиму: це зовнішній прояв (правова форма) правового регулювання у певній сфері суспільного життя. Правовий режим відображає динаміку правовідносин, яка досягається шляхом трансформації всіх елементів правового впливу: як правових засобів (норм права, актів реалізації та застосування, юридичних фактів тощо), так і інших правових явищ (правосвідомості, правової культури, правових принципів, правового прецеденту), які у взаємодії досягають мети регулювання [5, с. 127].

М.І. Матузов і О.М. Малько пропонують визначати правовий режим як особливий порядок правового регулювання, що виражається в певному поєднанні юридичних засобів, які створюють бажаний соціальний стан, конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права. Вони вказують на наближеність правового режиму в системі правових категорій до поняття «правовий стан», «правове становище», «правовий статус». На думку зазначених авторів, правовий режим покликаний впорядковувати соціальні стани і процеси та сам є соціальним станом [6, с. 16–17].

Е.Ф. Шамсумова визначає поняття «правовий режим» як «особливий порядок законодавчого врегулювання діяльності, дій або поведінки фізичних та юридичних осіб у різних сферах суспільних відносин або певних об'єктів, який передбачає встановлення механізму забезпечення фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень, а також їх компетентне виконання, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності» [7, с. 72].

Сьогодні в юридичній літературі наявні різні точки зору щодо тлумачення змісту поняття «правовий режим», і для їх систематизації запропоновано вищезазначені підходи поділити на два напрями: управлінський та сутнісно-правовий. Управлінський підхід характеризується насамперед домінуванням суб'єктно-об'єктних відносин, недостатньо обґрунтованим застосуванням поняттєво-категоріального апарату теорії управління в юридичній науці тощо. Тому дослідження правового режиму лише з позиції управлінського підходу, на думку науковців, значно звужує поле дослідження сутності цієї категорії [8, с. 120–121].

Узагальнюючи наукові підходи щодо розуміння правових режимів, приходимо до висновку, що будь-який правовий режим – це порядок регулювання, який охоплює комплекс правових засобів, що утворюють необхідне соціально-правове становище суб'єктів або об'єктів права. Одночасно із цим сам правовий режим є інструментом правового регулювання. Правові режими взагалі та галузеві правові режими зокрема потребують подальшого вивчення, наукових розвідок і закріплення в нормативно-правових актах.

Вбачається необхідним зазначити, що адміністративно-правовому режиму у сфері організації виконання покарань притаманний імперативний метод правового регулювання.

Такий метод адміністративного права ґрунтується на засадах чіткого державного регулювання та полягає у юридичній нерівності суб'єктів правовідносин.

Елементами юридичного змісту адміністративно-правового режиму є правові засоби – заходи захисту, які гарантують «підтримку цього режиму в заданих параметрах». До них належать: правозастосовча діяльність органів виконавчої влади, у тому числі застосування державного примусу, адміністративно-юрисдикційні повноваження, судовий контроль за діяльністю апарату управління, інститут адміністративної скарги [9, с. 76].

Для більш детального обґрунтування та виокремлення елементів адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань необхідно розпочати дослідження поняття та елементів адміністративно-правового режиму як базових категорій.

В.В. Белєвцева стверджує, що для адміністративного права, як і для будь-якої іншої галузі права, характерні специфічні режими регулювання, які багато в чому визначаються особливостями цієї галузі права, її роллю, функціями, завданнями [10, с. 189].

Т.П. Мінка вважає, що адміністративно-правові режими всередині галузі адміністративного права забезпечують публічні інтереси в різних сферах діяльності органів публічної адміністрації: адміністративно-політичній, економічній, соціальній, культурній. Адміністративно-правові режими слугують саме тим інструментарієм, завдяки якому забезпечується функціонування відповідних суспільних відносин, належне виконання органами публічної адміністрації своїх зобов'язань на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини та громадянина, реалізація суб'єктами права їхніх прав та обов'язків [11, с. 44].

Автори підручника за редакцією С.В. Ківалова зазначають, що адміністративно-правовий режим – це самостійний правовий інститут з організаційно-забезпечувальними елементами, спрямований на встановлення оптимальних з точки зору держави відносин у конкретній, порівняно вузькій, однак життєво важливій сфері, яка забезпечує безпеку особи, суспільства та держави [12, с. 195].

Ю.П. Битяк вважає, що адміністративно-правовий режим – це певне об'єднання адміністративно-правових засобів регулювання, що проявляється в централізованому порядку, імперативному методі правового впливу та асиметрії суб'єктів правовідносин [13, с. 276].

Колектив авторів підручника «Адміністративне право» виділяють такі основні елементи адміністративно-правового режиму: метод правового регулювання; особливі адміністративно-правові засоби встановлення та форми виникнення прав і обов'язків; принципи; особливість адміністративного законодавства, яке характеризується наявністю великої кількості правових норм, що регулюють значний обсяг різноманітних соціальних відносин, пов'язаних із державним управлінням; встановлення поряд із загальногалузевим правовим режимом внутрішньогалузевих правових режимів [14, с. 324].

Концептуальним, безумовно, є підхід В.В. Белевцевої та В.Я. Настюка, які визначають елементи адміністративно-правового режиму як типові елементи, що визначають зміст усіх адміністративно-правових режимів саме як заходів режимної спрямованості. До типових елементів науковці відносять цільове призначення, правові принципи, об'єкт адміністративно-правового регулювання, юридичний стан суб'єктів та адміністративно-правовий механізм [15, с. 74].

Враховуючи позиції провідних вчених, зі свого боку вважаємо, що такий комплекс елементів не розкриває всього змісту та сутності адміністративно-правового режиму, оскільки не передбачає такого елемента, як державний примус, що призводить до виникнення прогалин у правовому полі та неможливості захисту порушеного права.

Державний примус у демократичній країні характеризується тим, що цей метод здійснення державної влади є допоміжним, застосовується на основі переконання й лише після переконання. Це означає, по-перше, що примус завжди базується на використанні різноманітних заходів виховання, роз'яснення та стимулювання. По-друге, він використовується лише тоді, коли виявляються неефективними відповідні засоби переконання. По-третє, переконання та примус використовуються, як правило, комплексно. З погляду філософії свій вияв «примус знаходить в тому, що примус знімається примусом; тому він не тільки обумовлений правом, а й необхідний, а саме як другий примус, який є зняттям першого примусу <...> насильство або примус, взяті абстрактно, неправомірні» [16, с. 64].

Застосування заходів примусу в діяльності установ виконання покарань у наукових джерелах здебільшого розглядається крізь призму двох аспектів – застосування заходів дисциплінарного впливу до засуджених (у межах повноважень застосування заходів заохочення та стягнення) і можливості застосування персоналом заходів фізичного впливу, зброї, інших спеціальних засобів. Проте природа примусу, і адміністративного зокрема, свідчить про значно ширший його потенціал у сфері виконання покарань [17, с. 207].

На думку Т.П. Мінки, адміністративно-правовий режим як структурний елемент правового режиму адміністративного права має свої специфічні ознаки, які відрізняють його від інших правових явищ (норм права, правовідносин, механізму правового регулювання) і є складною юридичною конструкцією, що містить комплекс відносно автономних, взаємопов'язаних один з одним елементів, завдяки яким досягається мета регулювання та забезпечується порядок динаміки відповідних адміністративно-правових відносин [18, с. 456].

В.В. Белевцева вважає, що до ознак адміністративно-правових режимів можна віднести такі:

– сфера їх застосування – вони встановлюються у сфері діяльності публічної влади у зв'язку з виконанням органами державної влади своїх обов'язків забезпечити державну безпеку, охорону, захист;

– розпорядження, режимні правила, як правило, складаються із заборонних і таких, що зобов'язують, адміністративно-правових норм, які обмежують загальну правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб;

– для адміністративно-правового режиму характерне позитивне скріплення, що виділяється в юридичній літературі. Йдеться про покладання на державні органи, посадовців, організації, підприємства, громадян обов'язку діяти в певному напрямі для досягнення тієї або іншої мети для забезпечення державної безпеки. Скріплення може мати характер загальнонормативної орієнтації, конкретного розпорядження, доручення зробити ту або іншу юридично значущу дію;

– обов'язковими суб'єктами правових режимів є компетентні органи публічної влади;

– більшість адміністративно-правових норм, що становлять основу таких режимів, можуть бути реалізовані тільки через правозастосування, шляхом видання індивідуальних правозастосовних актів;

– у регулюванні правовідносин, що виникають між невладними суб'єктами і публічною владою з приводу дотримання режимних правил, застосовується адміністративно-правовий метод впливу;

– порушення правил режиму спричиняє заходи адміністративного примусу [19, с. 192].

О.В. Адабаш, виходячи з поняття та сутності адміністративно-правового режиму, виділяє такі його характерні ознаки:

– встановлюється для забезпечення державної безпеки у будь-якій сфері державної діяльності;

– перед встановленням адміністративно-правового режиму, як правило, ухвалюється індивідуальний правозастосовний акт;

– режимні норми, як правило, передбачають певні обмеження;

– характерною є обов'язкова мета введення цього режиму, згідно з якою усі дії спрямовані на її досягнення;

– за дотриманням режимних правил обов'язково повинні наглядати компетентні особи, органи або організації;

– імперативний характер відносин;

– за порушення режимних правил до порушників застосовуються заходи примусу [20, с. 39].

Роблячи акцент на багатофункціональному характері адміністративно-правових режимів, схожу позицію займає і Н.М. Бірюкова [21, с. 220].

Зазначимо, що у вітчизняному законодавстві не існує визначення поняття «адміністративно-правовий режим у сфері організації виконання покарань». Проте в науці кримінально-виконавчого права передбачено застосування низки понять: «режим позбавлення волі», «режим в установах виконання покарань», «режим відбування покарання», «режим тримання засуджених», «режим виконання покарання», «режим у місцях позбавлення волі», «пенітенціарний режим» тощо. Здається необхідним дослідити зазначені поняття.

Так, радянський науковець М.О. Стручков свого часу зазначав, що якщо ґрунтуватися на загальноновживаному та зрозумілому кож-

ному значенні терміну «режим», то не можна сказати нічого іншого, як визнати режимом (від французького *regime*) уклад, порядок або спосіб життя людини. Режим під час відбування покарання – це уклад або спосіб життя засудженого. Якщо спробувати дати його визначення як правового явища, то доведеться озвучити наступне: під режимом у виправних установах слід розуміти врегульований нормами права порядок виконання покарання у вигляді позбавлення волі [22, с. 228–230].

М.О. Стручков уточнює, що режим позбавлення волі можна визначити як установлений законом порядок виконання (відбування) призначеного покарання, що відображає властивий цьому покаранню комплекс правообмежень, є одним з основних засобів виправлення й перевиховання засуджених, створює необхідні умови застосування та забезпечує саме застосування інших засобів виправлення й перевиховання засуджених [23, с. 65].

І.С. Ной зміст режиму позбавлення волі розкривав у двох аспектах: широкому та вузькому. Режим у широкому значенні, на його думку, включав регулювання життя засуджених у виправній установі з усіх боків, у тому числі й суспільно корисну працю та виховну роботу. Під режимом у вузькому значенні розумілося встановлення певних правил ізоляції засуджених, їхньої поведінки, прав та обов'язків, зумовлених фактом виконання покарання, а також система заходів заохочення та стягнення [24, с. 55].

О.В. Лисодед режим в установах виконання покарань визначає як певний порядок виконання та відбування покарання у вигляді позбавлення волі, що досягається шляхом реалізації чітко встановлених і впорядкованих правил поведінки в установах виконання покарань, сукупність яких, у свою чергу, і є змістом режиму, тобто «режим – порядок – правила – режим» [25, с. 30].

А.Х. Степанюк вважає, що режим покарання – це встановлена кримінально-виконавчим законом сукупність правил поведінки засуджених (режим відбування покарання) і заходів, що здійснюються органами й установами виконання покарань, спрямованими на досягнення цілей покарання (режим виконання покарання) [26, с. 239–241].

Як свідчить проведений аналіз визначення режиму, запропоноване наукою кримінально-виконавчого права, це поняття не можна розглядати як суто галузевий режим у сфері організації виконання покарань. Вивчення проблемних питань управління установами виконання покарань має велике значення не лише для кримінально-виконавчого права, але й для інших юридичних дисциплін, зокрема адміністративного права, оскільки дає можливість дослідити організаційно-виконавчі засоби впливу на відносини у сфері виконання покарань, їхню роль у запобіганні порушень режиму утримання, а також вчинення правопорушень.

Крім того, зазначимо, що адміністративно-правові режими в досліджуваній сфері діяльності мають свої особливості, що залежать насамперед від характеру функцій щодо забезпечення виконання та відбування кримінальних покарань, системи компетентних

органів, змісту їх режимної діяльності. Організаційно цей напрям має охоплювати органи, на які покладається запровадження режимних заходів щодо усунення та нейтралізації надзвичайних і кризових ситуацій в умовах виконання покарань. Тому особливої актуальності набуває питання вдосконалення та розвитку законодавства й розроблення адміністративно-правових механізмів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах виконання та відбування кримінальних покарань.

Адміністративно-правові режими у сфері організації виконання покарань, на нашу думку, є основною умовою для діяльності установ виконання кримінальних покарань, а також першоосновою такого явища, як виконання та відбування кримінальних покарань. Саме вони ґрунтуються на основоположних принципах як загальної теорії права, так і адміністративного й кримінально-виконавчого права, а тому мають свої міжгалузеві особливості. Вони спрямовані на забезпечення діяльності персоналу органів та установ виконання покарань, безпеки як засуджених, так і персоналу, а також на забезпечення процесу виправлення та ресоціалізації засуджених. Вони є основним засобом впливу на кримінально-виконавчі відносини.

Підсумовуючи викладене, ми дійшли висновку, що структурно до адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань можна віднести такі елементи: суб'єктів, які забезпечують функціонування цього режиму; правові норми, що встановлюють порядок їхньої діяльності; об'єкти (права та інтереси засуджених осіб), принципи захисту засуджених осіб; засоби і способи правового регулювання; адміністративний примус у разі його порушення тощо.

Вбачається необхідним проаналізувати зміст адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань через елементи, які до нього входять. У ролі першого елемента виступають суб'єкти, які забезпечують функціонування цього режиму.

До таких суб'єктів у нашому випадку належать спеціальні державні органи, діяльність яких спрямована на реалізацію мети адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань. Аналіз основних нормативно-правових актів, наукової та спеціальної літератури, що визначають адміністративно-правове становище територіальних органів Міністерства юстиції України (міжрегіональних управлінь із питань виконання кримінальних покарань і пробачії), дає змогу виділити такі ознаки адміністративної діяльності: управлінська, державно-владна, виконавчо-розпорядча.

Адміністративна діяльність є одним з основних напрямів функціонування установи і в силу свого організуючого характеру має першорядне значення для виконання установою своїх завдань і функцій; характеризується поєднанням централізованого керівництва з оперативним (безпосереднім) управлінням; має обов'язкове адміністративно-правове закріплення, тобто фіксується у відповідних нормативно-правових актах і тому набуває

юридичного характеру; здійснюється в адміністративно-правових формах і за допомогою адміністративно-правових засобів [27, с. 48].

На нашу думку, адміністративна діяльність територіальних органів Міністерства юстиції України (міжрегіональних управлінь із питань виконання кримінальних покарань і пробації) – це комплекс виконавчо-розпорядчих дій, які здійснюються службовцями та посадовими особами в адміністративно-правових формах із застосуванням адміністративно-правових заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та попередження правопорушень.

Другим елементом адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань є сукупність правил поведінки, встановлених для працівників міжрегіональних управлінь із питань виконання кримінальних покарань і пробації та засуджених осіб, які закріплені на законодавчому рівні.

Основоположним нормативно-правовим актом, який регулює захист прав засуджених осіб, є Кримінально-виконавчий кодекс України (Закон від 11.07.2003 р. № 1129-IV) [28]. У ньому визначаються основні засади захисту прав засуджених осіб і передбачаються основні засади функціонування органів контролю та нагляду за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань.

Водночас слід звернути увагу не лише на забезпечення прав засуджених осіб, але й на те, що безпосереднім об'єктом дослідження є міжрегіональні управління із питань виконання кримінальних покарань і пробації та їхня адміністративна діяльність, визначення та характеристика яких дозволять найбільш повно розкрити її сутність:

1) зі спрямованістю: внутрішньосистемна адміністративна діяльність (здійснюється безпосередньо в межах виправного закладу як державної установи та має на меті організацію роботи всіх її елементів); зовнішньосистемна адміністративна діяльність (передбачає діяльність установи, відповідних співробітників, у межах якої вони вступають в адміністративні правовідносини з не підлеглими їм державними органами, підприємствами, установами, громадськими та релігійними об'єднаннями, громадянами);

2) за об'єктом впливу: адміністративна діяльність щодо громадян; адміністративна діяльність із забезпечення роботи із засудженими; робота з особовим складом;

3) за змістом: юрисдикційна адміністративна діяльність; управлінська (виконавчо-розпорядча) діяльність [27, с. 49].

Наступним елементом адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань є об'єкти (права та інтереси засуджених осіб).

Ще одним елементом адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань є принципи захисту засуджених осіб, які знайшли своє закріплення як у міжнародно-правових актах, так і в актах національного законодавства.

Так, Європейські пенітенціарні правила [29] та Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями [30] визначають концептуальні на-

прями діяльності установ і органів виконання покарань та інших заінтересованих осіб щодо реформування зазначеної системи з метою створення оптимальних умов відбування покарань засудженими особами. При цьому слід зауважити, що зазначені міжнародно-правові акти не мають для України обов'язкової юридичної сили, хоча й використовуються у практичній діяльності установ і органів виконання покарань як рекомендаційні принципи.

Можемо зробити висновок, що Україна взяла на себе зобов'язання щодо розроблення принципів захисту прав засуджених осіб відповідно до міжнародних принципів та з урахуванням міжнародного досвіду.

П'ятим елементом адміністративно-правового режиму у сфері організації виконання покарань є адміністративний примус у разі його (режиму) порушення. Адміністративний примус (на відміну від інших галузевих видів державного примусу) – це визначений адміністративним законодавством вид державного примусу, який застосовується уповноваженими органами управління (посадовими особами) до фізичних і юридичних осіб з огляду на вчинення ними правопорушень в умовах суспільної або державної необхідності для ефективного та оперативного досягнення суспільно корисних цілей [31, с. 46].

В.Ф. Пузирний характеризує адміністративний примус в установах виконання покарань як діяльність, яка полягає в застосуванні компетентними посадовими особами установ ДКВС України передбачених законом системи заходів впливу (запобігання, припинення, відповідальності) із дотриманням відповідної процедури для усунення порушень встановлених правил поведінки як з боку засуджених, так і з боку персоналу з метою забезпечення режимних вимог в УВП, протидії правопорушенням, забезпечення безпеки засуджених і персоналу. Природа правового регулювання адміністративного примусу в діяльності установ виконання покарань подвійна: з одного боку, вона забезпечена компетенцією посадової особи, здатної застосувати такі заходи, з іншого – обов'язками особи, до якої можуть бути застосовані такі заходи [17, с. 215].

Підсумовуючи, зазначимо, що адміністративно-правовому режиму у сфері організації виконання покарань притаманні такі характерні ознаки:

1) основною метою є забезпечення національної безпеки; вимушена детальна регламентація діяльності кримінально-виконавчих установ; встановлюється виключно законодавчими нормативно-правовими актами й забезпечується державою; трапляється введення деяких додаткових правил або винятків із загальнообов'язкових правових норм;

2) за його допомогою держава специфічним чином регламентує конкретну групу адміністративно-правових і кримінально-виконавчих відносин, виділяючи при цьому ті чи інші суб'єкти й об'єкти права; зміст правовідносин спрямовано на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства тощо;

3) є особливим порядком правового регулювання, що складається із сукупності юридичних способів і характеризується елемен-

тами, які зумовлюють особливу спрямованість правового регулювання – імперативну;

4) створює певний ступінь сприяння чи перешкод для задоволення інтересів засуджених осіб.

Висновок. Аналіз співвідношення понять «режим», «правовий режим», «режим виконання та відбування покарань», «режим тримання засуджених», «адміністративно-правовий режим» дає підстави запропонувати таке визначення поняття «адміністративно-правовий режим у сфері організації виконання покарань»: це самостійний, законодавчо визначений, комплексний, правовий інститут, який складається із сукупності організаційно-забезпечуваних заходів, спрямованих на встановлення оптимального з точки зору держави безпечного функціонування кримінально-виконавчих відносин, належного виконання компетентними органами своїх зобов'язань на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини та громадянина.

ЛІТЕРАТУРА:

- Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974. – 778 с.
- Алексеев С.С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1989. – 288 с.
- Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М. : «Статут», 1999. – 712 с.
- Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С.С. Алексеев. – М. : Изд-во НОРМА, 2001. – 752 с.
- Мінка Т.П. Онтологічна характеристика правового режиму / Т.П. Мінка // Право і суспільство. – 2012. – № 3. – С. 123–127.
- Матузов Н.И. Правовые режимы: вопросы теории и практики / Н.И. Матузов, А.В. Малько // Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 16–19.
- Шамсумова Э.Ф. Правовые режимы (теоретический аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Э.Ф. Шамсумова ; Уральский юрид. ин-тут МВД России. – Екатеринбург, 2001. – 213 с.
- Шарабурина О.О. Поняття адміністративно-правового режиму інформації з обмеженим доступом (основні підходи) / О.О. Шарабурина // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 120–123.
- Снігур В.М. Правова природа адміністративно-правових режимів в Україні / В.М. Снігур // Право і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 73–77.
- Белевцева В.В. Сутність та особливості адміністративно-правових режимів у сфері державно безпеки України / В.В. Белевцева // Вісник АПРН України. – 2012. – № 3 (70). – С. 185–194.
- Мінка Т. Підходи щодо класифікації адміністративно-правових режимів / Т. Мінка // Публічне право. – 2011. – № 2. – С. 40–47.
- Адміністративне право України / за ред. С.В. Ківалова. – О., 2003. – 321 с.
- Административное право Украины / [Ю.П. Битяк, В.В. Богуцкий, В.Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю.П. Битяка. – Х., 2003. – 576 с.
- Адміністративне право : [навч. посібник] / [З.Р. Кисіль, Р.В. Кисіль]. – 3-тє вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 696 с.
- Адміністративно-правові режими в Україні : [монографія] / В.Я. Настюк, В.В. Белевцева. – Х. : Право, 2009. – 128 с.
- Христинченко Н.П. Правова природа адміністративного примусу / Н.П. Христинченко // Європейські перспективи. – 2011. – № 3 (183). – С. 62–69.
- Адміністративна діяльність установ та органів виконання покарань : [монографія] / В.Ф. Пузирний. – К. : Видавничий дім «АртЕк», 2015. – 378 с.
- Мінка Т.П. Особливості класифікації адміністративно-правових режимів / Т.П. Мінка // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 453–458.
- Белевцева В.В. Сутність та особливості адміністративно-правових режимів у сфері державно безпеки України / В.В. Белевцева // Вісник АПРН України. – 2012. – № 3 (70). – С. 185–194.
- Адабаш О.В. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правових режимів / О.В. Адабаш // Європейські перспективи. – 2013. – № 12. – С. 36.
- Бірюкова Н.М. Щодо підходів до інтерпретації категорії «адміністративно-правовий режим» / Н.М. Бірюкова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 4. – С. 219–221.
- Стручков Н.А. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью / Н.А. Стручков. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1970. – 271 с.
- Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права: Проблемы особенной части / Н.А. Стручков. – М. : Юрид. лит., 1985. – 255 с.
- Ной И.С. Теоретические вопросы лишения свободы / И.С. Ной. – Саратов, 1965. – 268 с.
- Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі / [А.Х. Степанюк, А.В. Байлов, О.В. Лисодед та ін.] ; за заг. ред. А.Х. Степанюка. – Х. : Право, – 2011. – 298 с.
- Кримінально-виконавче право України : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А.Х. Степанюка. – Х., 2006. – 256 с.
- Дзюдзь М.С. Адміністративна діяльність установ Державної пенітенціарної служби / М.С. Дзюдзь // Наше право. – 2014. – № 1. – С. 48–52.
- Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – ст. 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
- Європейські пенітенціарні правила : Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць : Прийнята Комітетом Міністрів 11 січня 2006 р. на 952-й зустрічі Заступників Міністрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_032.
- Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями : Міжнародний документ від 30.08.1955 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_212.
- Максимов И.В. Административные наказания в системе мер административного принуждения: концептуальные проблемы: дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.14 / И.В. Максимов ; ГОУВПО «Саратовская государственная академия права». – Саратов, 2004. – 482 с.